

אותה טפילה לאחרים. אבל אין שוחטין עליה בפני עצמה, מפני שאינה חייבת בפסח ראשון אלא הוא רשות.

ואילו בשני, אין שוחטין עליה כל עיקר. ואפילו אם נמנתה עליו אסור להאכילה בו משום שאינה שייכת בו כלל, והרי זה כמאכיל את הפסח שלא למנויו.

והוינן בה: במאי קמיפלגי, באיזה טעם נחלקו?

ומשנינן: רבי יהודה סבר שדורשים ממה שנאמר בענין קרבן פסח: [שמות יב] "במכסת נפשות", דמשמע כל נפשות, ואפילו נשים.

וכי תימא ואם תאמר: אי הכי, אפילו בפסח שני נמי ישחטו את הפסח על נשים בפני עצמן?

יתרץ רבי יהודה: כתיב [במדבר ט] בענין מי שחייב בפסח שני ולא הקריבו: "חטאו ישא האיש ההוא" (1) ודרשנין: "איש", אין [כן]. אשה, לא. מכאן שאשה פטורה מפסח שני.

וכי תימא, ואם תאמר: אי הכי, אשה אפילו טפילה בשני לא נטפול אותה!

יתרץ רבי יהודה: לענין להתיר לאשה להשתתף בפסח שני — אהני הועיל הפסוק

מאי לאו, בחבורת נשים לחודייהו [לבדן], ועבדים לחודייהו, וקטנים לחודייהו. ואם כן, מבואר במשנתנו שאין עושים חבורה של נשים.

אמר ליה רבא לתרץ: לא! אין כוונת המשנה שאסור לעשות חבורת נשים לבדן. אלא חבורות של נשים ועבדים קטנים ביחד.

נשים ועבדים אסור להם להיות בחבורה אחת משום תפלות עבירה.

קטנים ועבדים אסור להם להיות בחבורה אחת משום פריצותא משכב זכור.

צא-ב

גופא: עתה באה הגמרא לדון בגוף דברי הברייתא שהביא רב עוקבא בר חיננא:

שנינו בברייתא: אשה — בפסח ראשון, שוחטין עליה בפני עצמה. ובשני, עושין אותה טפילה לאחרים מפני שאינה חייבת בו אלא רשות הוא, דברי רבי יהודה.

רבי יוסי אומר: אשה חייבת בפסח שני, ושוחטין עליה בפני עצמה. וכיון שהיא חייבת בפסח שני, שבא לתקן את פסח ראשון שהוא עיקר החיוב, אין צריך לומר שחייבת בראשון, ושוחטין עליה בפני עצמה.

רבי שמעון אומר: אשה בראשון עושין

כרבי יהודה שאין שוחטין את הפסח על היחיד [עיין שם].

1. פשוטו של מקרא מדבר בפסח ראשון. שכן נאמר שם: "והאיש אשר הוא טהור ובדרך לא היה וחדל לעשות הפסח ונכרתה הנפש ההיא מעמיה, כי קרבן ה' לא הקריב במעו חטאו

הרבה פעמים]. אלא קושיא זו היא כעין הקדמה להמשך דברי הגמרא שבאה לומר שרבי יוסי חלק על רבי יהודה משום שהוכיח מהפסוק שלא כדבריו.

אך רש"י לקמן בעמוד ב ד"ה רבי שמעון נמי סבר, כתב שממשעות הפסוק יותר נראה לדרוש

והוינן בה: **ורבי שמעון** שאומר שאשה בפסח ראשון עושין אותה טפילה ובפסח שני אין שוחטין עליה כלל, מה טעמו?

ומשנינן: **כתיב בענין פסח ראשון**: "איש" [ולקמן הגמרא שואלת באיזה פסוק מדובר], ודרשו מזה: **איש, אין [כן]**. אבל **אשה, לא**.

וכי תימא ואם תאמר: **אי הכי [אם כן] אפילו טפילה נמי לא!**

יתרץ רבי שמעון: **אהני ליה הוועיל לו** לרבי שמעון הכתוב "במכסת נפשות" שמשמע גם אשה, ללמדך **לטפילה**. שעושין אותה טפילה לאחרים.

וכי תימא ואם תאמר: אם כן **אפילו בשני נמי** יעשו את האשה טפילה לאחרים!

יתרץ רבי שמעון: הרי **מיעט רחמנא בשני** שאין עושים את האשה טפילה לאחרים, **דכתיב: "חטאו ישא האיש"**, ודרשו מזה: **"איש, אין [כן]**. **אשה, לא**."

שנאמר בפסח שני: **"ככל חקת הפסח** [פסח ראשון] יעשו אותו". למדו מכאן שפסח שני דומה לראשון באשה, **לטפילה בעלמא** אבל לא לחוד לעצמה.

והוינן בה: **ורבי יוסי**, שאמר בין בפסח ראשון בין בפסח שני שוחטין על אשה אפילו בפני עצמה, **מאי טעמא?**

ומשנינן: משום **דכתיב בראשון: "במכסת נפשות"**. כל נפשות במשמע **ואפילו אשה**.

וכתיב בפסח שני: "ונכרתה הנפש היא מישראל".⁽²⁾ **נפש** משמע כל נפש שהיא, **ואפילו נשים**.

ואלא, אם תשאל: **"חטאו ישא האיש ההוא"**, שמשמע דוקא איש ולא אשה, **למעוטי מאי**, מה בא למעט?

יתרץ רבי יוסי: **"האיש"** בא **למעוטי קטן מכרת**. שמשמעות הפסוק איש ולא קטן.⁽³⁾

ישא האיש ההוא."

אבל נחלקו תנאים לקמן דף צג מה פירוש — **"כי" קרבן ה' לא הקריב במועדו**, שהרי כי משמש בארבע לשונות: אם, שמא, אלא, שהרי. לדעת רבי פירוש **"כי" — "אם"**.

כלומר, אם קרבן ה' פסח שני לא הקריב במועדו חטאו ישא האיש ההוא. ורבי שמעון סובר כדעת רבי [רש"י על פי הגמרא להלן].

2. בפסוק זה מדובר על פסח ראשון שנאמר **"והאיש אשר הוא טהור, ובדרך לא היה וחדל לעשות הפסח ונכרתה הנפש ההיא מעמיה"**. אלא הגמרא כאן סומכת על המשך הפסוק **"כי את קרבן ה' לא הקריב במועדו חטאו ישא האיש ההוא"** וכבר ביארנו [בהערה 1] שזה מדבר

בפסח שני. ודרשו שחייב כרת בגזירה שוה מ"מברך" את ה', שנאמר בו **"ונשא חטאו"**. ומברך את ה' חייב כרת, לפי שנאמר במגדף **"ונכרתה הנפש ההיא מעמיה"** [וסובר רבי יוסי שמגדף הוא **"מברך"** את ה']. ואם כן הרי זה כאילו כתוב בפסח שני **"נפש"** — **"ונכרתה הנפש ההיא"** [רש"י על פי הגמרא להלן].

3. תוספות הקשו: הרי בכל התורה קטן פטור מן המצות. ותירצו, שמדובר בקטן שהגדיל בין פסח ראשון לשני. והוה אמינא שחייב בפסח שני, ובא הפסוק ללמדך שפסח שני הוא בגדר תשלומין לראשון, וכיון שלא התחייב בראשון פטור גם מן השני. והקשו על זה ממשמעות הגמרא להלן. עיינין שם. ובמהרש"א, ורש"ש.

אם כן, כנגד זה, גם **רבי שמעון נמי** שלא דרש מהפסוק "לא תוכל לאכול את הפסח באחד" שאין שוחטין אותו ביחיד אלא דרש אותו לענין במת יחיד. בעל כרחך **סבר** לה **כרבי יוסי**, שדרש מ"איש לפי אכלו" ששוחטין את הפסח על היחיד.

שהרי אם תאמר שרבי שמעון לא סבר כרבי יוסי, מדוע לא דרש מכאן שאין שוחטין על היחיד כרבי יהודה? שהרי יותר משמע לדרוש כן!

וכיון שכך, החוץ הפסוק "איש לפי אכלו" **מיבעי ליה** צריכים אותו לדרוש דשוחטין את הפסח על היחיד! ואיך למד מכאן רבי שמעון למעט אשה?

אמר לך רבי שמעון: **אם כן**, שהפסוק בא רק ללמד ששוחטין את הפסח על היחיד, **נכתוב רחמנא "לפי אכלו"** בלשון יחיד ולא יכתוב "איש". וזה מספיק כדי ללמוד ששוחטין את הפסח על היחיד.

מאי "איש", לשם מה נכתב "איש"? **שמעת מינה תרתי**. אפשר ללמוד מכאן את שני הדברים.

ועכשיו הגמרא דנה בדברי רבי אלעזר, שאמר [לעיל עט ב] אשה בראשון חובה ובשני רשות, ודוחה את השבת.

והוינן בה: **כמאן אזלא** [בשיטת מי נאמרה] **הא דאמר רבי אלעזר: אשה בראשון חובה, ובשני רשות, ודוחה את השבת** — כשיטת מי מן התנאים שנחלקו לעיל סובר רבי אלעזר?

ממאי ממה **קממעיט ליה**, מיעט הכתוב את האשה בפסח שני?

אי מחיוב, שאשה אינה חייבת בפסח שני, זה לא יתכן. שהרי **השתא בראשון** אשה לא חייבת — **בשני מבעיא** לומר? האם בשני צריך לומר שאינה חייבת? והרי פסח שני בא לתקן את פסח ראשון!

אלא, לאו, אפילו **מטפילה** מיעט אותה הכתוב.

והוינן בה: **ומאי "איש"** דקאמר **רבי שמעון**. באיזה פסוק נאמר "איש" שממנו דרש רבי שמעון למעט — איש ולא אשה.

אי נימא אם נאמר בפסוק שבענין פסח ראשון: [שמות יב] **"ויקהו להם איש שה לבית אבות"**

אי אפשר לומר כך: שהרי "איש" שנאמר שם אינו מיותר, שהרי **הוא מבעי ליה** צריך לכתוב אותו כדי ללמוד ממנו **לכדריבי יצחק**, **דאמר איש זוכה** לאחרים, כשהוא לוקח את הפסח עבור בני ביתו. **ואין קטן זוכה** לאחרים בלקיחתו. שאין קטן נעשה שליח. (4)

ואלא, בעל כרחך, צריך לומר שרבי שמעון דרש מ"איש לפי אכלו" — איש ולא אשה.

אך גם זה אי אפשר:

כי **הא מדרבי יוסי**, שאמר שוחטין את הפסח על היחיד, איננו יכול לדרוש "לא תוכל לזבוח את הפסח באחד" — ביחיד, אלא **סבר לה כרבי שמעון**, שדורש את הפסוק לענין הזבוח את הפסח בבמת יחיד.

4. כתבו התוספות שצריך לומר שמכאן למדו

בכל התורה כולה שאין קטן נעשה שליח. אך

ועוד לפני שהגמרא מבררת שאלה זו, מקשה הגמרא על גוף דברי רבי אלעזר:

אי נשים בפסח שני רשות — אמאי אמר רבי אלעזר שהוא דוחה את השבת? הרי דבר הרשות אינו דוחה את השבת!

אלא אימא: בשני רשות. ובראשון — חובה, ודוחה את השבת. כלומר, דוקא בראשון, שהוא חובה גם לנשים, הוא דוחה את השבת.

ועתה, לאחר שהסברנו את דברי רבי אלעזר, חוזרת הגמרא לשאלה ששאלנו תחילה:

כמאן — כשיטת מי סובר רבי אלעזר?

ומשנינן: **כרבי יהודה**, שאמר אשה בפסח ראשון שוחטין עליה בפני עצמה. ובשני עושין אותה טפילה. והיינו מפני שבראשון היא חובה ובשני רשות.⁽⁵⁾

אמר רבי יעקב אמר רבי יוחנן: אין עושין חבורה שכולה גרים. כי שמא, מתוך שאינם בני תורה, ידקדקו בו, בקרבן הפסח, שיחמירו לדקדק בו, ויביאוהו לידי פסול שיפסלוהו בחינם.

תנו רבנן: פסח ומצה ומרור בראשון בלילה הראשון של פסח, חובה. מכאן ואילך רשות. [לקמן מפורש מהו "מכאן ואילך"].

רבי שמעון אומר: באנשים חובה, ובנשים רשות.

והוינן בה: מה שאמרה הברייתא "מכאן ואילך רשות" — **אהייא קאי?** על איזה ענין משלושת הענינים, פסח מצה ומרור, אמר התנא שמכאן ואילך הוא "רשות"?

אילימא, אם נאמר, **אקרבן פסח**, וכונת התנא לומר שהוא רשות כל שבעת ימי החג, לא יתכן.

וכי קרבן **פסח כל שבעה מי איכא!**? וכי מותר להקריב ולאכול קרבן הפסח כל שבעת ימי החג?!

ואלא בהכרח שכונת התנא היא **אמצה ומרור** שהם רשות כל שבעת ימי החג.

אך גם זה קשה. כי **אימא סיפא** [נאמר בסוף הברייתא]:

רבי שמעון אומר: באנשים חובה ובנשים

כדעת רבי יוסי. ואילו בפרק ה הלכה ח כתב שנשים בפסח שני רשות ואין שוחטין עליהן בפני עצמן בשבת בפסח שני. וזה כדעת רבי יהודה, ונדחק הכסף המשנה בדבריו [ובלחם משנה הקשה על דבריו].

והצל"ח מבאר בשיטת הרמב"ם שפסק כרבי יהודה, ומה שאמר רבי יהודה שבפסח שני עושין אותה טפילה לאחרים מדובר רק בפסח שני שחל בשבת. אבל בחול שוחטין עליה אפילו בפני עצמה אף על פי שהיא רשות. והאריך בהסבר כל הסוגיא. עיינין שם.

עדיין קשה: הרי אפילו לעצמו קטן אינו זוכה במציאתו אלא משום דרכי שלום. ותירצו תוספות: שבמקום שהקטן קונה מאדם אחר יש לו זכיה לעצמו מדאורייתא משום שדעת אחרת [של גדול] מקנה לו.

5. לא נתבאר מדוע אם אשה אינה חייבת בפסח אלא היא רשות, אין שוחטין עליה בפני עצמה, אלא עושין אותה טפילה לאחרים.

והרמב"ם [בפ"ב הלכה ד] כתב שעושין חבורה שכולה נשים ואפילו בפסח שני וזה

טובל, ואוכל את פסחו לערב, אפילו אם עדיין לא נקבר המת, מפני שאין אנינות מן התורה אלא ביום המיתה בלבד.

אבל לא אוכל בקדשים, לפי שבליילה שלאחר יום המיתה נוהג אנינות מדרבנן. ולא העמידו חכמים את דבריהם אלא באכילת שאר קדשים שאין באכילתם אלא עשה בלבד [שנאמר "ואכלו אותם אשר כפר בהם" שמות כט]. אבל בפסח, שיש חיוב כרת במניעתו, לא העמידו חכמים דבריהם.

ומן התורה יכול לאכול בערב בלא טבילה, אבל חכמים גזרו באונן שיטבול לפני אכילת קדשים, כיון שהיה אסור בקדשים קודם לכן. [ובענינו שאסור באכילת קדשים גם בליילה, מכל מקום טובל בגלל אכילת הפסח, לפי שהיה אסור ביום מדאורייתא באכילת כל הקדשים. ועכשיו מותר].

ב. **השומע על מתו** שמת לפני זמן רב, הרי הוא אונן מדרבנן ואסור לאכול קדשים באותו יום.

ג. **וכן המלקט לו עצמות.** מי שלקטו לו צא-א עצמות אביו ואמו שחייב באבילות באותו היום.

טובל, ואוכל בקדשים בערב. ולא גזרו חכמים עליהם אנינות בליילה, כיון שאנינות היום עצמו אינה אלא מדבריהם, לכן לא הוסיפו לאסור בהם גם את הלילה.

ד. **גר שנתגייר בערב פסח,**

בית שמאי אומרים: טובל [שכל גר צריך טבילה, כמו שמצינו במתן תורה "וקדשתם היום ומחר", תוספות יום טוב]. **ואוכל את פסחו לערב.**

רשות. והיינו, לילה הראשון, שאמר תנא קמא שאכילת מצה ומרור חובה בו, חולק על זה רבי שמעון ואומר שרק באנשים הוא חובה, אבל בנשים רשות.

וקשה: **וכי לית ליה לרבי שמעון,** אינו סובר, **הא דאמר רבי אלעזר: נשים חייבות באכילת מצה דבר תורה.** שנאמר [דברים טז] **בענין הפסח: "לא תאכל עליו חמץ. שבעת ימים תאכל עליו מצות"** — הסמך הכתוב את הלאו של איסור חמץ לעשה של אכילת מצה. ודרשו מכאן: **כל שישנו באיסור בל תאכל חמץ, ישנו בעשה של קום אכול מצה.**

והני נשים [ונשים הללן], הואיל וישנן בכל תאכל חמץ [שהרי בענין איסורי לאוין שבתורה אשה חייבת כאיש, וכמו שנאמר [במדבר ה] "איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם" — ישנן גם בקום אכול מצה!

אלא אימא אמור את דברי הברייתא כך:

פסח מצה ומרור בראשון חובה, מכאן ואילך מצה ומרור רשות. רבי שמעון אומר: **פסח בלבד באנשים חובה, ובנשים רשות.** וכשיטתו שהבאנו בברייתא לעיל "רבי שמעון אומר אשה בראשון עושין אותה טפילה לאחרים".

אבל במצה נשים חייבות.

מתניתין:

א. **אונן ביום שמת לו אחד משבעת הקרובים [אביו אמו, בנו בתו, אחיו, אחותו הבתולה, ואשתו]:**